

Çocukluk Çağı Travmalarının ve Bağlanma Biçiminin Depresyon Belirtileri ile İlişkisi: Aleksitiminin Aracı Rolü*

Psik. İpek ŞENKAL¹, Psik. Sedat IŞIKLI²

ÖZET

Amaç: Bu araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları (cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal) ve bağlanma stilleri (bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları) ile yetişkinlikteki depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü incelenmiştir.

Yöntem: Örneklem 2012-2013 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi'nde lisans düzeyinde farklı bölümlerde öğrenim gören 417 katılımcıdan toplanmış olup nihai analiz 369 katılımcı üzerinden yapılmıştır. Demografik Bilgi Formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YIYE-II), Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ), Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ-20) ve Beck Depresyon Envanteri (BDE) katılımcılara sınıf ortamında gruplar halinde uygulanmıştır. Veriler aracı değişken analizleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları (beş alt boyutun toplamından elde edilen toplam puan) ve duygusal istismar ve duygusal ihmal ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aleksitimi toplam puanı kısmi aracı rol üstlenirken, çocukluk çağı fiziksel ihmal ile yetişkinlikteki depresif belirtiler arasındaki ilişkide aleksitimi toplam puanı tam aracı rol üstlenmiştir. Ek olarak, aleksitiminin bağlanmanın kaygı boyutu ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Sonuç: Çalışmanın sonuçları aleksitiminin çocukluk çağı travmaları ve bağlanma örüntüleri ile yetişkinlikteki depresif belirtiler arasındaki ilişkide önemli bir değişken olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk İstismarı, Bağlanma, Aleksitimi, Depresyon

SUMMARY

Childhood Traumas and Attachment Style-Associated Depression Symptoms: The Mediator Role of Alexithymia

Objective: The aim of this study was to investigate the mediator role of alexithymia and its relationship with childhood traumas (sexual abuse, physical abuse, emotional abuse, emotional neglect, physical neglect) and attachment style (anxiety and avoidance dimensions of attachment) associated depression symptoms in adulthood.

Method: The sample of this study included 417 undergraduate university students from different departments that studied at Hacettepe University during the 2012-2013 school years with a final analysis done over 369 participants. The Demographic Information Form, Experiences in Close Relationship Inventory-II (ECR-R), Childhood Trauma Questionnaire (CTQ), Toronto Alexithymia Scale (TAS-20), and Beck Depression Inventory (BDI) were administered to the undergraduate students who participated in this study. Mediator analyses were applied to the data.

Results: The results revealed that the total score of the Toronto Alexithymia Scale had a partial mediating role in the relationship of childhood traumas (the total score of Childhood Trauma Questionnaire), childhood emotional abuse and emotional neglect with depressive symptom levels in university students. Besides, the total score of the Toronto Alexithymia Scale had a full mediating role in the relationship between childhood physical neglect and depressive symptom levels in adulthood. Additionally, it was found that the total score of the Toronto Alexithymia Scale had a partial mediating role between the anxiety dimension of the attachment and the depressive symptom levels.

Conclusion: This study revealed that alexithymia should be considered as a significant variable in the relationship of childhood traumas and attachment patterns with depression symptoms in adulthood.

Key Words: Child Abuse, Attachment, Alexithymia, Depression

Geliş Tarihi: 17.09.2014 - **Kabul Tarihi:** 17.12.2014

*Bu çalışma ilk yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tez araştırmasının bir parçasıdır.

¹Psik. Araş. Gör., Psikoloji Bl., Ankara Üniv. DTCF. Ankara. ²Psik. Doç., Psikoloji Bl., Hacettepe Üniv. Edebiyat Fak., Ankara.

Psik. İpek Şenkal, e-posta: isenkal@ankara.edu.tr

GİRİŞ

Duyguları anlamamanın ve fark etmenin klinik psikoloji alan-yazınında uzun bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Duyguların insan yaşamındaki önemi, duygusal sorunlarla yakından ilişkili olan aleksitimi kavramını gündeme getirmektedir (Koçak 2002). Aleksitimi indirgenmiş duygulanıma ait farkındalık (duyguları tanımlamada ve başkalarına ifade etmede güçlük) ve işlemsel düşünme (dış yönelimli düşünme ve indirgenmiş fantezi dünyası süreçleri ile kendini gösteren bilişsel stil) olmak üzere iki genel eksiklikten oluşmaktadır (Bagby ve ark. 2006). İlk kez bu tür eksiklikleri anlatmak için kullanılan aleksitiminin başlangıçta psikosomatik bozuklukların ifadesi olarak belirli kişilik özelliklerini tanımlamak için ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu bağlamda aleksitimi kavramı psikodinamik bakış açısından ileri gelmiş ve açık olarak batılı dünya görüşünden etkilenmiştir (Lesser 1981). Psikanalitik kurama göre, sözel olarak ifade edilemeyen acı verici duygu, çatışma ve gerginliklerin beden dili ile ifade edildiği bilinmektedir (Koçak 2002). Bunun da aleksitimik olduğu düşünülen kişilerde görülen depresyon belirtilerinin somatik ifadeleri olduğu düşünülmektedir. Psikanalitik kuram temelinde açıklamalar yapan Krystal (1979), aleksitiminin erken çocuklukta yaşanan duygusal gelişimi ketleyen yıkıcı olay ve ilişkiler sonucu oluştuğunu öne sürer. Bu bakımdan aleksitimi dil öncesi dönemde oluşan travmatik yaşantılar gibi psikososyal etkiler dolayısıyla ortaya çıkmış olabilir (Sifneos 1996). Buna göre, çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve güvensiz bağlanma stillerinin aleksitimi oluşumuna zemin hazırlıyor olabileceği söylenebilir (Krystal 1979, Wearden ve ark. 2003). Bu bulgu, psikanalitik kurama göre acı verici yaşantıların sözel olarak ifade edilememesinde duygusal travmaların rolünün önemli ölçüde büyük olduğunu destekler niteliktedir (Koçak 2002). Alan-yazında çocukluk çağı travmalarının depresyonun başlangıcı ve seyri üzerinde önemli etkilere sahip olması, birçok çalışmanın bulguları arasına yerleşmiştir (Bernet ve Stein 1999). Buna ek olarak, alan-yazındaki birçok çalışmada aleksitimi ile depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Motan ve Gençöz 2007).

Diğer yandan, bağlanma kuramının öncüsü Bowlby (1969, 1973) erken dönem ilişkisel deneyimlerden öğrenilen bağlanma biçimlerinin yetişkinlikte kişilerin stresli durumlar karşısında baş etme tarzlarını ve sonuç olarak ruh sağlıklarını etkileyebileceğini öne sürmektedir. Alan-yazında erken dönem güvensiz bağlanma biçimlerinin yetişkinlikteki depresyon belirtileri için bir risk faktörü olabileceği araştırma bulguları bu kuramı destekler niteliktedir (Mikulincer ve Shaver 2007).

Özetle, ilgili alan-yazından aktarılan bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, temelde insanlar arasındaki iletişimi kötü etkilemesiyle kendini gösteren aleksitimik özelliklerin normal örnekleme yaygın olarak görülmesine rağmen (Durak Batıgün ve Büyüksahin 2008), araştırmaların daha

çok psikosomatik, fiziksel ve psikiyatrik bozukluklar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Koçak 2002). Buradan hareketle, psikolojik olarak sağlıklı bireylerde aleksitimik özelliklerin değerlendirildiği yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Mevcut çalışma bu bağlamda alan-yazındaki boşluğu doldurmayı amaçlamıştır. Diğer yandan, yapılan araştırmalara göre ülkemiz için önemli bir toplum ruh sağlığı sorunu haline gelmiş olan çocukluk çağı travmaları ile bakım verenle kurulan erken dönem olumsuz ilişkisel deneyimlerin (güvensiz bağlanma biçimleri) yetişkinlikte psikolojik bozukluklar oluşması üzerindeki rollerini ortaya koyan bulguların (Bernet ve Stein 1999, Mikulincer ve Shaver 2007) giderek arttığı düşünülmektedir. Ancak, bu ilişkide aleksitiminin aracı rolüne dair ülkemizde yapılan araştırmaların kısıtlı kaldığı gözlenmiştir. Bu noktadan hareketle mevcut araştırmanın bu alandaki bilgilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları (cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal) ve bağlanma stilleri (kaygılı-kaçınıcı bağlanma boyutları) ile yetişkinlikteki depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini 2012-2013 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören 417 öğrenci oluşturmuştur. Katılımcıların 318'i (%76,3) kadın, 99'sü (%23) erkektir, 3 katılımcıdan ise cinsiyet bilgisi alınamamıştır. Katılımcıların yaşları 16 ile 37 arasında değişmektedir (Ort.=19,9, ss=2,1).

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların kişisel bilgilerini (yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb.) belirlemek üzere araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YİYE-II): Fraley ve arkadaşları (2000; akt. Selçuk ve ark. 2005) tarafından geliştirilen ölçeğin Türk öğrenci örneklemini için geçerlik ve güvenilirlik çalışması Selçuk ve arkadaşları (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçekte maddelerin 18'i kaçınma, 18'i kaygı alt boyutlarında olmak üzere yedili Likert tipinde toplam 36 madde vardır. Bağlanmanın hem kaygı (Cronbach alfa katsayısı, $\alpha=0,86$) hem de kaçınma (Cronbach alfa katsayısı, $\alpha=0,90$) boyutlarının yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu bulunmuştur. Yapılan test-tekrar-test analizi sonucunda ölçeğin kaygı boyutunun 0,82 ve kaçınma boyutunun 0,81 oranında test-tekrar-test güvenilirliğine sahip olduğu tespit edilmiştir (Selçuk ve ark. 2005).

Verilerin Analizi

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ): Bernstein ve arkadaşları (1994; akt. Aydemir ve Köroğlu 2012) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlama ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Şar ve arkadaşları (2012) tarafından yapılmıştır. Yirmi sekiz maddeden oluşan ölçek çocukluk çağı istismarıyla ilişkili olarak cinsel, fiziksel, duygusal istismar ve duygusal ve fiziksel ihmal olmak üzere beş alt boyutu kapsamakta olup tüm maddeler 5'li Likert tipinde değerlendirilmektedir. Bu ölçek ile çocukluk çağı cinsel, fiziksel, duygusal istismarı ve duygusal ve fiziksel ihmali konu alan beş alt puan ile bunların birleşiminden oluşan toplam puan elde edilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa değeri Türkçe uyarlama ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında tüm katılımcılardan oluşan grup için (N=123) 0,93 olarak bulunurken, Guttman yarım test katsayısı ise 0,97 olmuştur. Ölçeğin toplam puanının 2 hafta ara ile klinik olan ve olmayan katılımcılar üzerinde yapılan test tekrar test korelasyon katsayısı 0,90 ($p < 0,001$, N=48) bulunmuştur (Aydemir ve Köroğlu 2012).

Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ-20): Kısa formu Bagby ve arkadaşları (1994; akt. Güleç ve ark. 2009) tarafından oluşturulan Toronto Aleksitimi Ölçeği'nin (TAÖ-20) Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması Güleç ve arkadaşları (2009) tarafından yapılmıştır. Duygularını tanıma zorluğu, duygularını ifade etme zorluğu ve dışa-vuruk düşünce olmak üzere üç alt ölçekten oluşan Likert tipi, 1-5 arasında puanlanan 20 maddeyi içeren bir öz bildirim ölçeğidir (Güleç ve ark. 2009). Ölçekten alınan puanların artması aleksitimik eğilimin arttığını göstermektedir. Toplam ölçek Cronbach alfa değeri 0,78, alt ölçeklerin ise 0,57-0,80 arasında bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, aleksitimi üç faktör varlığını sağladığı gösterilmiştir (Güleç ve Yenel 2010).

Beck Depresyon Envanteri (BDE): Beck ve arkadaşları (1978; akt. Savaşır ve Şahin 1997) tarafından geliştirilen ölçek depresyonda görülen vejetatif, duygusal, bilişsel ve güdüsel belirtileri ölçmektedir. Ölçek, Hisli (1988, 1989) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin amacı depresyon tanısı koymak değil, depresyon belirtilerinin derecesini niceliksel olarak tanımlamaktır. Ölçek dört seçenek içeren 21 maddeden oluşmakta ve her bir madde 0 ile 3 puan arasında puanlanmaktadır (Savaşır ve Şahin 1997). Hisli'nin (1989) yaptığı ölçeğin güvenilirlik çalışmasında 259 üniversite öğrencisinde iki yarım test güvenilirlik katsayısı 0,74 olarak bulunmuştur.

İşlem

Hacettepe Üniversitesi Senato Etik Komisyonu'ndan gerekli izin alınmasıyla veriler 2012-2013 öğretim yılında toplanmıştır. Uygulamalar, Hacettepe Üniversitesi'nde lisans düzeyinde farklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerle gruplar halinde yürütülmüştür. Hazırlanan Gönüllü Katılım Formu ile katılımcılara katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiş, katılımcıların da onayları alınmıştır. Ölçeklerin yanıtlanma süresi ortalama 40 dakika sürmüştür.

İstatistiksel analiz aşamasına geçmeden önce veriler normallik, kayıp değerler ve uç değerlerin varlığı açısından test edilmiş ve nihai analiz 369 kişiden elde edilen veriler üzerinden SPSS 18.0 programı kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmada ileri sürülen değişkenlerin rolü incelenirken, Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri göz önüne alınmıştır. Birincisi, bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır. İkincisi, aracı değişken ve bağımsız değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır. Üçüncüsü, bağımsız değişken ile birlikte aracı değişken ile bağımlı değişken arasında anlamlı ilişki olmalıdır. Son olarak, aracı değişken ile bağımsız değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce bağımsız ve bağımlı değişken arasında var olan anlamlı ilişki anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır (Baron ve Kenny 1986).

Baron ve Kenny'nin (1986) ilk üç ölçütünün araştırma değişkenleri açısından karşılanıp karşılanmadığının belirlenmesi amacıyla değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Aktarılan ölçütleri karşılayan değişkenler arasında Basit Regresyon Analizi ve Hiyerarşik Regresyon Analizi yürütülmüştür. Hiyerarşik Regresyon Analizinde bağımsız değişkenin beta değerlerindeki farkın anlamlılığı incelenmiştir. Beta değerlerindeki azalma miktarının anlamlılık düzeyi Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir (Kenny ve ark. 1998).

BULGULAR

Araştırmanın bağımsız değişkenleri çocukluk çağı travmaları (duygusal ihmal, duygusal istismar, fiziksel ihmal, fiziksel istismar ve cinsel istismar) ve bağlanma biçimi (bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları), bağımlı değişkeni depresif belirti düzeyi, aracı değişkeni aleksitimi toplam puanıdır.

İlk önce, çocukluk çağı travmaları ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı değişken rolü incelenirken, aracı değişken analizine geçmeden önce değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Tablo 1'den de izlenebileceği gibi, aleksitimi ile fiziksel istismar ve cinsel istismar arasındaki korelasyonlar anlamlılığa ulaşmamıştır. Bu nedenle aracı değişken analizine fiziksel istismar ve cinsel istismar değişkenleri dahil edilmeden devam edilmiştir.

İkinci olarak, bağlanma biçimi ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı değişken rolü incelenirken, aracı değişken analizine geçmeden önce değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Tablo 1'den de izlenebileceği gibi, bağlanmanın kaçınma boyutu ile depresyon belirti düzeyi arasındaki korelasyon anlamlılığa ulaşmamıştır. Bu nedenle aracı değişken analizine kaçınıcı bağlanma biçimi değişkeni dahil edilmeden devam edilmiştir.

TABLO 1. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları.

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Aleksitimi düzeyi	-	0,37**	0,19**	0,15**	0,04	0,03	0,15**	0,21**	0,33**	0,25**
2. Depresyon belirti düzeyi		-	0,29**	0,22**	0,14**	0,28**	0,20**	0,16**	0,34**	0,07
3.Çocukluk çağı travmaları toplam puanı			-	0,75**	0,43**	0,46**	0,86**	0,68**	0,22**	0,09
4. Duygusal istismar düzeyi				-	0,33**	0,23**	0,53**	0,29**	0,23**	0,13*
5. Fiziksel istismar düzeyi					-	0,17**	0,23**	0,22**	0,08	0,01
6. Cinsel istismar düzeyi						-	0,18**	0,25**	0,08	-0,01
7. Duygusal ihmal düzeyi							-	0,46**	0,17**	0,07
8. Fiziksel ihmal düzeyi								-	0,12*	0,06
9. Kaygılı bağlanma düzeyi									-	0,26**
10. Kaçınıcı bağlanma düzeyi										-

*p<0.05, **p<0.01

Çocukluk çağı travmaları ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünün incelenmesine ilişkin bulgular

Çocukluk çağı travmaları toplam puanı ve çocukluk çağı duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitimi toplam puanının aracı rol oynayıp oynamadığının tespit edilebilmesi için ilk olarak çocukluk çağı duygusal istismar, duygusal ihmal, fiziksel ihmal ve çocukluk çağı travmaları toplam puanı ile aleksitimi toplam puanı arasında yürütülen Basit Regresyon Analizi sonuçlarına göre, duygusal istismar, duygusal ihmal, fiziksel ihmal ve çocukluk çağı travmaları toplam puanının aleksitimi pozitif ve anlamlı düzeyde yordadığı (sırasıyla, $\beta=0,15$, $p<0,01$, $R^2=0,02$; $\beta=0,15$, $p<0,01$, $R^2=0,02$; $\beta=0,21$,

$p<0,001$, $R^2=0,04$; $\beta=0,19$, $p<0,001$, $R^2=0,04$) bulgusuna ulaşılmıştır. İkinci olarak, duygusal istismar, duygusal ihmal, fiziksel ihmal ve çocukluk çağı travmaları toplam puanı için ayrı ayrı Hiyerarşik Regresyon Analizi yürütülmüş, bu analizlerde denkleme ilk blokta çocukluk çağı travmaları toplam puanı ve alt boyutları (duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal), ikinci blokta aleksitimi toplam puanı girilmiştir. Yürütülen Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2'de de görülebileceği gibi denkleme ikinci blokta aleksitimi değişkeninin eklenmesiyle çocukluk çağı travmaları toplam puanı değişkeninin beta değerinde 0,29'dan ($p<0,001$) 0,23'e ($p<0,001$), anlamlı bir düşme (Sobel $z = 3,30$, $p<0,001$); duygusal istismarın beta değerinde 0,22'den ($p<0,001$) 0,17'ye ($p<0,001$), anlamlı bir düşme

TABLO 2. Çocukluk Çağı Travmaları ve Bağlanma Biçimi ile Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.

Analiz Aşaması	Değişkenler	R	R ²	β	T
Adım 1	Duygusal istismar	0,222	0,049	0,222	4,356***
Adım 2	Duygusal istismar	0,409	0,168	0,171	3,551***
	Aleksitimi toplam puan			0,348	7,216***
Adım 1	Duygusal ihmal	0,199	0,040	0,199	3,89***
Adım 2	Duygusal ihmal	0,400	0,160	0,147	3,025**
	Aleksitimi toplam puan			0,351	7,240***
Adım 1	Fiziksel ihmal	0,161	0,026	0,161	3,120**
Adım 2	Fiziksel ihmal	0,382	0,146	0,086	1,740
	Aleksitimi toplam puan			0,355	7,175***
Adım 1	Çocukluk çağı travmaları toplam puan	0,288	0,083	0,288	5,762***
Adım 2	Çocukluk çağı travmaları toplam puan	0,433	0,187	0,225	4,676***
	Aleksitimi toplam puan			0,329	6,86***
Adım 1	Kaygılı bağlanma	0,342	0,117	0,342	6,975***
Adım 2	Kaygılı bağlanma	0,440	0,194	0,247	4,981***
	Aleksitimi toplam puan			0,292	5,893***

p<0.01, *p<0.001

(Sobel $z = 2,62$, $p < 0,01$) ve duygusal ihmalin beta değerinde $0,20$ 'den ($p < 0,001$) $0,15$ 'e ($p < 0,01$) anlamlı bir düşme (Sobel $z = 2,68$, $p < 0,01$) olduğu gözlenmiştir. Buna göre, çocukluk çağı travmaları toplam puanı ve alt boyutlarından duygusal istismar ve duygusal ihmal ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin kısmi aracı rolü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Son olarak, aracı değişkenin (aleksitimi) eklenmesiyle çocukluk çağı fiziksel ihmal ile depresyon puanı arasındaki ilişki anlamsız hale gelmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre, aleksitimi toplam puanının çocukluk çağı fiziksel ihmal ve depresyon belirtileri arasında tam aracı rolünün olduğu gözlenmiştir.

Yetişkin bağlanma biçimi ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünün incelenmesine ilişkin bulgular

Bağlanmanın kaygı boyutu ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitimi toplam puanının aracı rol oynayıp oynamadığının tespit edilebilmesi için ilk olarak bağlanmanın kaygı boyutu ve aleksitimi toplam puanı arasında Basit Regresyon Analizi yürütülmüştür. Analiz sonucuna göre, bağlanmanın kaygı boyutunun aleksitimiye pozitif ve anlamlı düzeyde yordadığı ($\beta = 0,33$, $p < 0,001$, $R^2 = 0,11$) bulunmuştur. İkinci olarak, bağlanmanın kaygı boyutu için Hiyerarşik Regresyon Analizi yürütülmüş, bu analizde denkleme ilk blokta bağlanmanın kaygı boyutu, ikinci blokta aleksitimi toplam puanı girilmiştir. Yürütülen Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2'de de görülebileceği gibi denkleme ikinci blokta aleksitimi değişkeninin eklenmesiyle bağlanmanın kaygı boyutu değişkeninin beta değerinde $0,34$ 'ten ($p < 0,001$) $0,25$ 'e ($p < 0,001$), anlamlı bir düşme (Sobel $z = 4,38$, $p < 0,001$) olduğu gözlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, aleksitimi toplam puanının bağlanmanın kaygı boyutu ve depresyon puanı arasında kısmi aracı rolünün olduğu gözlenmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada alan-yazın ışığında aktarılan bilgiler göz önünde bulundurularak, üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları (cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal) ve bağlanma stilleri (bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları) ile yetişkinlikteki depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

Yapılan analizler sonucunda ilk olarak üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları (beş alt boyutun toplamından elde edilen toplam puan) ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aleksitimi toplam puanının kısmi aracı rol üstlendiği bulunmuştur. Çalışmanın bu bulgusuyla tutarlı olarak, alan yazında örneklemi majör depresif bozukluğa sahip hastaların oluşturduğu Türkiye'de yürütülmüş bir çalışmada aleksitimi

toplam puanının majör depresif bozukluğa olan hastaların somatik belirtilerini yordadığı sonucuna varılmıştır (Sayar ve ark. 2003). İkinci olarak, mevcut çalışmada çocukluk çağı duygusal istismar ve duygusal ihmal ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aleksitimi toplam puanının kısmi aracı rol üstlendiği bulunmuştur. Bu bulgu alan-yazındaki araştırmaların bulgularıyla tutarlı olarak duygusal ihmal ve duygusal istismarın aleksitimi oluşumunda ne kadar önemli bir rolü olduğu bir kanıtı niteliğindedir (Güleç ve ark. 2012). Bu bulgudan yola çıkarak, alan-yazında duygusal istismar ve duygusal ihmalin çocuğa kötü muamele biçimleri içinde en az çalışılanı, fakat en yaygını olabileceği düşünülen meseleler (Wright ve ark. 2009) olarak görülmesi üzerine, bu çalışmanın Türkiye örnekleminde yürütülmesi alan-yazındaki önemli bir boşluğu dolduracağını düşündürmektedir. Bu çalışmanın alan yazına önemli katkısıyla birlikte son yıllarda araştırmacıların bu boşluğu doldurmaya çalışması duygusal ihmal ve duygusal istismarın yetişkinlikte doğuracağı risk faktörleri ve olumsuz sonuçları hakkında farkındalıklarının artmasıyla ilişkili olabilir. Buradan hareketle, son yıllarda psikiyatri örneklemini kullanarak Türkiye'de yürütülmüş bir çalışmada çocukluk çağı duygusal istismar yaşadığını bildiren bireylerde duygu durum bozuklukları daha sık saptanmıştır (Örsel ve ark. 2011). Bu bulguyla tutarlı olarak, son yıllarda örneklemi depresyon tanısı almış hastaların oluşturduğu bir çalışmada çocukluk çağı örselenmelerinin depresyonda özkıyım girişiminde bulunma riskini arttırdığı sonucuna varılmıştır (Erol ve ark. 2013). Son olarak, mevcut çalışmada çocukluk çağı fiziksel ihmal ile yetişkinlikteki depresif belirtiler arasındaki ilişkide aleksitiminin tam aracı rol üstlendiği bulunmuştur. Bu bulguyu destekleyen bir çalışmaya alan-yazında rastlanmamıştır. Ancak, fiziksel ihmalin çocuğun dışlanması, yalnız bırakılması veya evden kovulması biçimlerinde görülmesine ek olarak istenmeyen gebeliklerde annenin kendini aç bırakmasıyla gebeliğin sonlandırılması ya da evlilik dışı doğan çocukların aç bırakılarak ölüme terk edilmelerini kapsamaması (Yurdakök ve İnce 2010) fiziksel ihmalin duygusal istismar ve duygusal ihmalle en sık olarak birlikte görülebilen çocukluk çağı ihmal ve istismar türlerinden biri olabileceğini destekler niteliktedir (Scher ve ark. 2004). Sonuç olarak, çocukluk çağı duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmal önce kişilerde aleksitimik özelliklerin gelişmesine, aleksitimik özelliklerin de depresif belirtilere yol açabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla kişinin aleksitimik özellikler geliştirmiş olmaması onu çocukluk çağı duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmalin yol açacağı depresif belirtilerden koruyabileceği sonucuna varılabilir.

Alan-yazından aktarılan bilgiler ışığında, aleksitimik özelliklerin çocukluk çağı travma öyküsüyle ilişkili olduğu gösterilmiştir (Aust ve ark. 2012). Ancak, yapılan çalışmaların çoğunun çocukluk çağı istismar ve ihmallerinden yalnızca cinsel ve fiziksel istismar boyutları üzerine olması nedeniyle çocukluk

çağı istismar ve ihmal geçmişi ile aleksitimi gelişimi arasındaki ilişki tam olarak anlaşılammıştır (Evren ve ark. 2009). Bu bağlamda, bu çalışmada çocukluk çağı travmatik yaşantıları toplam puanı ve her bir alt boyutunun aleksitimiyle ilişkilerinin incelenmiş olması ile bu alandaki bilgilerin genişleyeceği ve bu ilişkinin daha anlaşılır hale geleceği düşünülmektedir.

Bulgular incelendiğinde göze çarpan ilk nokta, Baron ve Kenny'nin (1986) aracı değişken analizi için öngördüğü ölçütlerden ikincisinin cinsel istismar değişkeni için karşılanmaması dolayısıyla aracı değişken analizine devam edilememiş olması sonucu çocukluk çağı cinsel istismar ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünün bulunmamasıdır. Bu bulgu, mevcut araştırmada çocukluk çağı cinsel istismar ile aleksitimi toplam puanı arasındaki ilişkinin varyansının düşük çıkması ($R^2=0,001$) nedeniyle bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyine ulaşmamış ($p=0,556$) olmasıyla açıklanabilir. Diğer yandan, bu bulgu cinsel istismar vakalarına sık rastlandığı ve yıllarca tekrarlandığı halde bu vakaların istismarın olası tehditlerinden korkma, istismarcıyı koruma isteği, kendilerine inanılmayacağı düşünceleri ve utanmaları gibi sebeplerle çoğunlukla gizli kaldığı (Özdemir 2010) bulgusuyla açıklanabilir. Ayrıca, katılımcılar depresif duygu durum içinde geçmişteki acı verici yaşantılarını (Örn. cinsel istismar) hatırlama yanlılığı göstermiş olabilirler. Geriye dönük çocukluk çağı travmalarını değerlendirirken gerçekte cinsel istismara maruz kaldıklarına inansalar bile ölçekte bunu doğrudan belirterek kendilerini açmak istememiş olabilirler, bu nedenle ölçek sorularını yanıtsız bırakmış veya ilgili sorulara inandıklarının tam tersi yönde cevap vermiş olabilirler. Ek olarak, klinik görüşmelerde bile cinsel istismarın ortaya çıkarılmasının zaman aldığı bilinmekteyken, ölçeklerde bu bulguya ulaşılmasının oldukça zor olacağı düşünülebilir. Diğer yandan katılımcılar çocukluk çağı cinsel istismar yaşantılarını geriye dönük değerlendirdikleri için yaşadıkları acı verici olayı hatırlamıyor veya bilinç dışında bastırmış olabilirler.

Yetişkin bağlanma biçimi ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolüne ilişkin yapılan analizler sonucunda aleksitiminin bağlanmanın kaygı boyutu ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre, bağlanmanın kaygı boyutunun depresif belirtiler üzerindeki etkisini kısmen aleksitimi üzerinden yürüttüğü söylenebilir. Çalışmanın bu bulgusuyla tutarlı olarak, psikolojik olarak sağlıklı bireylerle yapılan bir çalışmada aleksitimik özellikleri olan bireylerin olmayanlara göre depresyon, somatizasyon gibi daha fazla psikolojik belirtiler sergiledikleri ve daha fazla kaygılı bağlanma stiline sahip oldukları bulunmuştur (Durak Batugün ve Büyükşahin 2008). Buradan hareketle, alan-yazında aleksitimide bağlanma ile ilişkili farklılıkları inceleyen çalışmaların çoğu kaygılı bağlanma biçiminin aleksitimik eğilimin (aleksitimi toplam puanı ve alt boyutları) yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir (Picardi ve ark.

2005). Öte yandan, kaçınıcı bağlanma biçiminin alan-yazında daha az tutarlı bir tablo çizdiği gösterilmiştir (Mikulincer ve Shaver 2007). Buradan hareketle, güvensiz bağlanma biçimlerinden kaygılı/ikircikli bağlanmanın depresif bozukluklarla, kaçınıcı bağlanmanın ise davranış bozukluğu ve diğer dışa vuruk patolojilerle ilişkili olduğu belirtilmiştir (Kesebir ve ark. 2011). Bu bulgular kaygılı bağlanma biçiminin kaçınıcı bağlanma biçimine göre depresyonla daha güçlü bir ilişkisi olduğunu destekler niteliktedir (Mikulincer ve Shaver 2007). Bu noktadan hareketle, bu çalışmada bağlanmanın kaçınma boyutunun depresif belirtileri yordamaması alan-yazındaki bulgularla tutarlılık göstermektedir.

SONUÇ

Çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, somatik şikayetlerin ön planda olduğu depresif yakınmalarla başvuran bir kimsenin çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantıları ve yetişkin bağlanma biçimiyle (yetişkinlikteki romantik ilişki örüntüsü) beraber aleksitimik özelliklerinin de olabileceği göz önünde bulundurularak incelenmesi uygulanacak olan tedavide yol gösterici olabilir. Buna ek olarak, psikanalitik kuramı temel alan bir uygulayıcının erken çocukluk çağında yaşanan duygusal gelişimi ketleyen yıkıcı olay ve ilişkilerin bireyin aleksitimik özellikler geliştirmesinde etkili olabileceği ve bu vesileyle de yetişkinlikteki depresif belirtiler üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceği bilgisiyle hareket edip sorunun kaynaklarını incelemesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, bu çalışma, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin bireyin özellikle duygusal gelişimi ve duygusal gelişiminde aksama olup olmamasına bağlı olarak gelişebilen psikolojik belirtiler üzerinde ne kadar önemli bir rol oynadığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle, çocuğun gelişiminde aile yaşantısının önemini göz önünde bulundurarak çocukluk çağındaki travmatik yaşantıları ve güvensiz bağlanma biçimlerinin yetişkinlikte doğuracağı sorunların kısmen önüne geçmek adına ailelere yönelik ilgili eğitimlerin düzenlenmesinin yararlı ve etkili olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan kadın katılımcı sayısının erkek katılımcı sayısından daha fazla olması araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Bu nedenle gelecek çalışmalarda kadın ve erkek katılımcı sayılarının birbirine daha yakın olduğu bir örnekleme çalışılmasının daha açıklayıcı olacağı düşünülmektedir. Ek olarak, alan-yazında hem klinik hem de klinik olmayan örneklemlerde aleksitimi ölçümlerinde erkekler kadınlara göre daha yüksek puanlar almışlardır (Levant ve ark. 2009). Bu nedenle, ya sadece kadınların ya da sadece erkeklerin oluşturduğu bir örnekleme analizlerin yapılması daha farklı ve detaylı sonuçların ortaya çıkmasına katkı sağlayacağını düşündürmektedir. Örnekleme ilgili bir diğer kısıtlılık da çalışma örnekleminin sadece Hacettepe Üniversitesi'nde öğrenim gören lisans düzeyindeki öğrencilerden oluşmasıdır.

Konuyla ilgili gelecekte yapılacak çalışmalarda klinik örneklemle ya da klinik örneklemle beraber klinik olmayan örneklemde kullanılması önerilmektedir. Böylelikle farklı iki grup arasında karşılaştırma imkanı sağlanmış olacağı ve dolayısıyla daha kapsamlı bilgilere ulaşılabileceği düşünülmektedir. Başka bir sınırlılık, verilerin toplandığı ölçüm araçlarının kendini bildirimine dayanıyor olmasıdır. Çalışmanın önemli kısıtlılıkları arasında yer alan bir diğeri de veri toplama aşamasında gerçekleşmiştir. Veri toplama araçlarının doldurulması veri setindeki madde sayısının fazla olmasından dolayı uzun sürdüğü için bazı durumlarda sınıf uygulaması yapılamamış, katılımcılardan ölçekleri evde doldurup geri getirmeleri istenmiştir. Ancak bu durum da veri kaybına yol açmıştır. Aynı zamanda, ölçeklerin uzunluğu katılımcılarda yorgunluk etkisi yaratmış olabilir. Araştırmada nedenselliğe ilişkin

çıkarımların yapılamaması ve araştırma bulgularının yalnızca ilişkisellik sınırları içinde değerlendirilebilmesi bir diğer kısıtlılık olarak görülebilir. Ek olarak, bu çalışmanın istismarı ya da ihmali uygulayan kişi, yakınlık derecesi, istismar veya ihmalin başlama yaşı, hangi gelişimsel aşamada ve ne kadar süre maruz kaldığı gibi istismar ve ihmal öyküsünün daha ayrıntılı boyutlarını inceleyememiş olması çalışmanın önemli kısıtlılıklarındandır. Travma öyküsünün bahsedilen belirli özellikleri ve araştırmadaki sürekli değişkenlerle ilişkilerinin gelecek çalışmalarda araştırılması önerilmektedir. Son olarak, bu konuyla ilgili yapılacak yeni çalışmaların boylamsal araştırma yöntemi kullanılarak çalışılmasının çocukların yaşla birlikte ortaya çıkan değişmelerini ve gelişim sürecindeki davranış örüntülerini gözleme imkanı sağlaması açısından yeni çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aust S, Hartwig EA, Heuser I ve ark. (2012) The role of early emotional neglect in alexithymia. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 1-8.
- Aydemir Ö, Köroğlu E (2012) Psikiyatride kullanılan klinik ölçekler. Ankara HYB Basım Yayın, s. 655-661.
- Bagby RM, Taylor GJ, Parker JDA ve ark. (2006) The development of the Toronto Structured Interview for alexithymia: Item selection, factor structure, reliability and concurrent validity. *Psychother Psychosom* 75: 25-39.
- Baron RM, Kenny DA (1986) The moderator-mediator variable distinction in social-psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *J Pers Soc Psychol* 51:1173-82.
- Bernet CZ, Stein MB (1999) Relationship of childhood maltreatment to the onset and course of major depression in adulthood. *Depress Anxiety* 9:169-74.
- Bowlby J (1969) Attachment and Loss: Volume 1. Attachment. New York Basic Books.
- Bowlby J (1973) Attachment and Loss: Volume 2. Separation: Anxiety and Anger. New York Basic Books.
- Durak Batugün A, Büyüksahin A (2008) Aleksitimi: Psikolojik belirtiler ve bağlanma stilleri. *Klinik Psikiyatri* 11:105-14.
- Erol A, Ersoy B, Mete L (2013) Majör depresyonda özkiyim girişimi ile çocukluk çağı örselenmeleri arasındaki ilişki. *Türk Psikiyatri Derg* 24:1-6.
- Evren C, Evren B, Dalbudak E ve ark. (2009) Child abuse and neglect as a risk factor for alexithymia in adult male substance dependent inpatients. *J Psychoactive Drugs* 41:85-92.
- Güleç H, Köse S, Güleç MY ve ark. (2009) Reliability and factorial validity of the Turkish version of the 20-item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* 19:214-20.
- Güleç H, Yenel A (2010) 20 maddelik Toronto Aleksitimi Ölçeği Türkçe uyarlamasının kesme noktalarına göre psikometrik özellikleri. *Klinik Psikiyatri* 13:108-12.
- Güleç M, Altıntaş M, İnanç L ve ark. (2012) Effects of childhood trauma on somatization in major depressive disorder: The role of alexithymia. *J Affect Disord* 2-5.
- Hisli N (1988) Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi* 6:118-26.
- Hisli N (1989) Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi* 7:3-13.
- Kenny DA, Kashy DA, Bolger N (1998) Data analysis in social psychology. *The Handbook of Social Psychology*, DT Gibert, ST Fiske, G Lindzey (Ed), Berlin, Germany. Springer-Verlag s. 203-227.
- Kesebir S, Kavzoğlu SÖ, Üstündağ MF (2011) Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3:321-42.
- Koçak R (2002) Aleksitimi: Kuramsal çerçeve tedavi yaklaşımları ve ilgili araştırmalar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 35:183-212.
- Krystal H (1979) Alexithymia and psychotherapy. *Am J Psychother* 33:17-31.
- Lesser IM (1981) A review of the alexithymia concept. *Psychosom Med* 43:531-43.
- Levant RF, Hall RJ, Williams CM ve ark. (2009) Gender differences in alexithymia. *Psychology of Men & Masculinity* 10:190-203.
- Mikulincer S, Shaver PR (2007) Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change. New York Guilford Press.
- Motan İ, Gençöz T (2007) Aleksitimi boyutlarının depresyon ve anksiyete belirtileri ile ilişkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi* 18:333-43.
- Örsel S, Karadağ H, Karaoğlu Kahiloğulları A ve ark. (2011) Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 12:130-6.
- Özdemir DF (2010) Cinsel istismar ve çocuk ruh sağlığı. *Katkı Pediatri Dergisi* 32:569-82.
- Picardi A, Toni A, Coroppo E (2005) Stability of alexithymia and its relationships with the 'big five' factors, temperament, character, and attachment style. *Psychother Psychosom* 74:371-8.
- Savaşır I, Şahin NH (1997) Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler. Ankara Türk Psikologlar Derneği Yayınları s. 23-38.
- Sayar K, Kirmayer LJ, Taillefer SS (2003) Predictors of somatic symptoms in depressive disorder. *Gen Hosp Psychiatry* 25:108-14.
- Scher CD, Forde DR, McQuaid JR ve ark. (2004) Prevalence and demographic correlates of childhood maltreatment in an adult community sample. *Child Abuse Negl* 28:167-80.
- Selçuk E, Günaydın G, Sümer N ve ark. (2005) Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları* 8:1-11.
- Sifneos PE (1996) Alexithymia: Past and present. *Am J Psychiatry* 153:137-42.
- Şar V, Öztürk E, İkikardeş E (2012) Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 32:1054-63.
- Wearden A, Cook L, Vaughan-Jones J (2003) Adult attachment, alexithymia, symptom reporting, and health-related coping. *J Psychosom Res* 55:341-47.
- Wright MO, Crawford E, Castillo D (2009) Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse Negl* 33:59-68.
- Yurdakök K, İnce O (2010) Duygusal istismar ve ihmal. *Katkı Pediatri Dergisi* 32:423-33.